

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII Международная научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, 2023

Тутинбаева Мадина Маратқызы

t.madina.kz@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық Университеті,

4-курс студенті, Астана, Қазақстан.

Ғылыми жетекші- Бижкенова Айгуль Ермековна

Тіл-үнемі дамып келе жатқан жүйе, онда үнемі жаңа сөздер пайда болады және сәйкесінше ескілері жоғалады. Қазіргі таңда қазақ тілінде ғана емес, жалпы, кез-келген шет тілінде адамдар таза сөйлеуді қойды. Коммуникация барысында сленг, жаргон сөздері жиі қолданылады. Осыған байланысты жастар сленгінің тілдің жалпыұлттық сөздік құрамына әсері артып келеді. Күнделікті біз естіп жүрген түрлі сленг араласқан ауызекі сөйлеу тілі, тек орысша, қазақша ғана қолданылмайды, бұл ағылшын филологиясының да өзекті тақырыптарының бірі.

Алдымен «сленг» деген не? Лингвистикалық терминдердің сөздіктері "сленг" ұғымының әртүрлі анықтамаларын ұсынады. Мысалы, Д.Э. Розентальдың айтуы бойынша, жаргон-бұл " белгілі бір кәсіптердің немесе әлеуметтік қабаттардың адамдары қолданатын сөздер мен өрнектер " [3, б.257]. Т. В. Жеребилоның анықтамасы келесідей: "Сленг бұл әлеуметтік диалект, экспрессивті фокуспен сипатталатын топтық тіл "[4, б. 322]. Сонымен қатар, О. С. Ахматова осы ұғымның эмоционалды функциясын атап көрсетеді: " әдеби тілге немесе жалпы адамдардың осы тобына тікелей қатысы жоқ адамдардың сөйлеуіне еніп, тілдің осы түрлерінде ерекше эмоционалды-экспрессивті түске ие болатын белгілі бір кәсіби немесе әлеуметтік топтың сөйлеу нұсқасының элементтері. " [1, 419-бет].

Ағылшын лексикографиясында "сленг" термині өткен ғасырдың басында кең тарала бастады. Үлкен Оксфорд Сөздігінде бұл сөздің шығуы «*language of a low or vulgar type*», яғни төменгі класс тілі мағынасын беретін сөз ретінде 1756 жылы тіркелген. 1999 жылы Калифорния техникалық университетінің студенті Аарон Пакхэм дәстүрлі сөздіктер "ағылшын тілінде қазір қалай сөйлейтіндігін емес, қалай сөйлегендігін" ғана бейнелейді деп шешті және сол себепті *urban dictionary* онлайн сөздігін жасады. Бұл қазір ағылшын сленгінің ең үлкен және әйгілі онлайн сөздігі болып табылады.

Зерттеушілер атап өткендей, мұндай лексиканың қалыптасуы жалпы тілге тән құралдардың есебінен жүреді, айырмашылық тек пропорциялар мен комбинацияларда болады [2]. Қазіргі ағылшын тілінде жастар сленгтерінің арасында ең өнімді болып табылатын қалыптасу түрлерін қарастырайық:

Жалпы, ағылшын тілінде сленгизмдерді қалыптастырудың үш негізгі әдісі бар. Бірінші әдіс морфологияны , сөзжасамдық модельдерді қамтиды, мысалы, сөз құрастыру, қысқарту, аффиксация, ластану және т.б. морфологиялық жолмен қалыптасқан сленгизмдер стандартты емес (бейресми) сөйлеуде де, әдеби тілдің нормаларында белгіленген ережелер шеңберінде де кеңінен қолданылады. Әдетте, сленг лексикасының сөзжасамында сөз құрастыру тәсілі басым болады. Мысалы, бәрімізге белгілі «*cashback*» сөзі, ең алғашында, ағылшын тілді елдерде дебеттік картамен төлейтін клиенттер қолма-қол ақша ала алатын кейбір супермаркеттер ұсынатын қызмет, яғни, «*cash*» қолма-қол ақша және «*back*» артқа қайтару мағынасындағы, екі сөздің қосылуынан құрастырылған сленг. Қазіргі таңда, бұл сөз барлық әлемде дерлік, күнделікті қолданыста. Өзінің бастапқы мағынасынан бөлек, жедел төлемнің орнына ұсынылатын жеңілдік , ақшаны қайтару бағасы болып саналады. Немесе, «*gobsmacked*» сөзі, бұл өте қатты таңдану сезімін білдіретін сленгизм. Бұл термин «*gob*» және «*smack*» сөздерінің тіркесімі. «*Gob*» сөзі кем дегенде 16 ғасырдан бастау алатын "ауыз" дегенді білдіретін Ирланд және Сократ-гель сөзінен шыққан, ал «*smack*» бұл қазіргі ағылшын тілінен ұру деген мағынаны беретін сөз[5]. Сонда, қатты таңырқағаннан аузынды

жабу, ұру мағынасында қолданысқа кірген. Басқа да мысалдар: hothead, smartass, blackguard, bullneck, scumbag etc.

Ағылшын тіліндегі сленгизмдерді қалыптастыру әдістерінің келесі түрі - қысқарту. Мысалы, қазіргі soccer сөзі Assosiation football-Assoc сөзінің қосындысы болып табылады, ол soc формасына екінші рет қысқартылды, содан кейін зат есімнің пайда болу жұрнағы арқылы soccer сөзіне айналды, нәтижесінде футбол үшін екінші дәрежелі атақ болды. Бастапқыда soccer сөзі спорттық (студенттік) жаргонда қолданылған және socca (1889) сөзімен ұсынылған, кейінірек тағы бір socker сөзі (1891) пайда болды, ал төрт жылдан кейін бұл сөз формасы soccer (1895) сөзіне айналды, ол қазіргі уақытта қолданылады. Өзге де мысалдарды қарастырап болсақ: faves (favorite), lates!(see you later),cell(cell phone) etc.

Сонымен қатар, ағылшын тіліндегі сленгизм лексикасын қалыптастыру кезінде аффиксация әдіс түріне кеңінен қолданылатынына назар аудару керек. Аффикстардың алуан түрлілігіне байланысты бұл әдіспен қалыптасқан сленгизмдер мылдары көп: fashionista (fashion+ista)-сәнқой,eggog(egg+o)-тақырбас, nutso(nuts+o)-есуас,rackety(racket+y)- шулы, кобалжулы, ripping (to rip+ing). Коллоквиализм ретінде етістіктің to rip формасы қазақ тіліне аударғанда "үлкен жылдамдықпен қозғалу" дегенді білдіретін, -ing сын есім жұрнағын қосумен біраз уақыттан кейін ripping сөзі "керемет" мағынасымен сленгке айналды және 1826 жылы жылдамдықты көрсету үшін спорттық жаргонда қолданыла бастады.

Сленгизмдерді қалыптастырудың морфологиялық әдісінің келесі кең тараған түрі-ластану, яғни мағынасы мен мазмұны бойынша әр түрлі сөздер мен өрнектерді біріктіретін жаңа сөздің пайда болуы. Басқа сөздермен айтқанда, екі сөздің түйіскен жерінде сөздің ортасы кесіліп, нәтижесінде жаңа сөзжасам құрылымының пайда болуына әкелуі. Келесі мысалдарды қарастырып көрейік: «staycation», бұл сленг ең алғаш рет АҚШ – та 2008 жылғы қаржылық дағдарыс кезінде, көптеген адамдар бюджетті, соның ішінде саяхатты күрт қысқартуға мәжбүр болған кезде пайда болды. Ол «stay»-қалу және «vacation»-демалыс сөздерінің қосылып, екінші сөздің алғашқы буынының түсіп қалуынан жасалып, өз қаланда немесе үйінде қалып демалу деген мағынаны береді. Тағы бір flabbergast сөзі flably (flapper) және aghast деген екі сөзбен де жасалған. XVIII ғасырдың аяғында(1772) "таң қалдыру" мағынасы бар бұл сөз сленгизмдер лексикасының жаңа сөзжасам моделін ұсына отырып, жаргон санатына өтті. Сонымен бірге, flabbergast сөзі жыл сайынғы неологизмдер тізіліміне енгізілді, дегенмен оның шығу тегі белгісіз. Тағы да басқа мысалдар: fortnight(fourteen nights),hangry(hungry and angry),crashy (craizy and trashy), requestion (request and question), crunk (crazy and drunk), tope(tight and dope), eduhater (education hater.

Сөз құрулысын өзгерту әдесі арқылы жасалатын сленгизмдер тобының қазіргі жастар арасында ең кеңінен таралған түрлерінің бірі бұл аббревиатуралар және тек жазбаша коммуникацияда қолданылатын қысқартулар. Негізінен, бұл құбылыс көптеген адамдар үшін кез-келген тілдің дамуына кері әсерін тигізетін үрдіс ретінде қарастырылады. Дегенмен, технологиялар мен әлеуметтік желілердің даму әсерінен, жастар салыстырмалы түрде шыдамсыз әрі тез ойланатын болып барады. Соның әсерінен, коммуникация барысында сөздердің тек алғашқы әріптерін жазу немесе барынша қысқарту, тек дауыссыз әріптерді қалдыру күнделікті құбылыс. Ең танымал мысалдар: LOL(laughing out loud), BTW (by the way), BFF(best friend forever), OMG (Oh my god), Bae (before anyone else), TBH(to be honest), ASAP (as soon as possible), GOAT (greatest of all time), lil, ma, thnks etc.

Ағылшын тілінде сленгизмдерді қалыптастырудың екінші әдісі конкатенация арқылы іске асады, яғни сөзбен бірге мағынаны алу немесе сөздің семантикалық тізбегін кеңейту. Бұл әдісте сөз өзінің сөзжасамдық құрылымын өзгермейтін күйде сақтайды, бірақ сонымен бірге сол немесе басқа сөздің семантикалық байланысы жаңа мағынамен толықтырылады. Бірнеше мысалды қарастырайық. Қазіргі уагн сөзі ескі ағылшын сөзінен шыққан gearn, оның бастапқы мағынасы 'Иірілген жіп, жүн, зығыр, жібек, мақта'. Бұл сөз әдетте "Иірілген жіп" дегенді білдіретін spin a yarn сөз тіркесінде қолданылған. Дегенмен, XIX ғасырдың басында spin a yarn тіркесі теңіз жаргонында бейнелі мағынада қолданыла бастады 'ұзақ әңгіме', ал содан кейін 'безендірілген фантастикалық оқиға' мағынасында қолданылып бастады, өйткені

матростар арқандар мен кабельдерге жіптер жасай отырып, бұл күнделікті жұмысты әр түрлі әңгімелермен сүйемелдеген екен. 1860 жылға қарай бұл тіркес жалпы коллоквиалды лексикаға айналды. Тағы бір қызықты мысал ағылшын тілінде 1602 жылдан бастапбар flor сөзімен байланысты,оның бастапқы мағынасы, flar сөзінен шыққан 'соққы; мақта'. Ал 1888 жылы flor сөзі бокс жаргонында 'құлау' мағынасында қолданылды, ал кейіннен жалпы 1893 жылы жалпыға ортақ сленгизм болып 'сәтсіздік' мағынасында қолданылып бастады. Тағы сондай, whitewash сөзі әдеби ағылшын тілінде 1591 жылдан бері бар. Етістіктің негізгі мағынасы 'ақ затпен жабу; ағарту'. 1762 жылға қарай бұл сөз "банкротты немесе дәрменсіз борышкерді сот үкімінен босату" деген бейнелі мағынада заңды жаргонда қолданыла бастады. Ал XIX ғасырда whitewash сөзі сленг санатына еніп, "өзінің қиялдағы артықшылықтарын көрсететін және кемшіліктерін жасыратын адам " деген мағынаға ие болды. Қазіргі таңда жастар арасында өте жиі қолданылатын мысалдар, 'to have a crush' қатты ұнату, 'hits different' басқаша әсер етеді.

Ағылшын тіліндегі сленгизмдерді қалыптастырудың тағы бір әдісі метафоризация түрінде ұсынылған, оның негізінде сленгке қатысты сөздерді семантикалық (стилистикалық) қайта түсіндіру жатыр. Негізінен мұндай процестер метафоризация(ауыспалы мағына) және метонимизация(басқа, іргелес ұғыммен ауыстырылатын сөз) болып табылады. Сонымен, сөздіктерде метафора арқылы 2412 бірлік, ал метонимизация арқылы 1608 бірлік құрылды, бұл процестер сленгизмдер экспрессивтілік себептерінің бірі ретінде қызмет ететіндігін көрсетеді " [6. С. 49, 50]. Bracelets 'бұғаулар', sky pilot 'ауғызшы', Blue-stocking ' әйелдікті жоғалтқан әйел ғалым ', to live in a birdcage (құс торы) — студенттік жатақханада тұру сияқты сленгизмдер метафоралардың мысалдарын анық көрсетеді және ал chink 'ақша', clink ' түрме, tones 'дыбыстық жазбалар', to visit Lady Perriam (леди Перриамға бару) — дәретханаға бару сияқты мысалдар метонимизация ретінде ұсынылған.

Бұлардан бөлек, ағылшын тілінде сленгизмдер қалыптастыру процессінде "бір тіл элементтерінің екінші тілге ауысуы тілдердің өзара әрекеттесуі" болып табылатын кірме сөдер маңызды рөл атқарады [7. С. 445]. Мысалы, ағылшын тілінде француз, неміс, скандинав тілдерінен кіретін сленгизмдер қатары баршылық.Эрик Партридж әйгілі Slang Today and Yesterday жұмысында Үндістаннан шыққан сөздердің ең көп саны Елизавета патшайымның билігі мен Джеймс I ағылшын тағына отыруының соңында, calico 'мақта мата'; gingham 'жолақты / торлы қағаз мата' сияқты терминдер (сленгизмдер) әр түрлі ағылшын лавалары мен тоқыма дүкендерінде кеңінен қолданыла бастады және әдеби тілдің "қоғамына" енуге тырысқандығын жазды. [8. 282, 283 б.]. "Сленгизмдердің ағылшын ақсүйектерінің, орта таптың және қарапайым байлығы бар адамдардың сөйлеуіне енуі метрополияға теңізшілердің, үйге оралған әскерилендірілген сарбаздардың, сондай-ақ Лондонның лашықтарында тұратын үнді және Қытай кедейлерінің үнемі келуіне байланысты болды, бұл сайып келгенде Үнді және қытай тілдерінен алынған көптеген сөз тіркестері мен сөз тіркестерінің таралуына ықпал етті...» [8. С. 283, 284].

Қорытындылай келе, ағылшын тілі-жаңа шетелдік сөздерді алу арқылы сөздік қорын байытатын және уақыт өте келе өзгеріп, жаңа қасиеттерге ие болатын "тірі тіл". Сленгизмдердің қалыптастыру әдістері сан түрлі, әрі әрқайсысы өнімді. Сондықтан да , ағылшын тілі үнемі өзгеріп отырады және бұл өзгерістер жойқын емес, керісінше оның дамуына және қоғамда танымал болуына ықпал етеді. Өлі тілдер ғана өзгермейді. Дегенмен, тілдің негізгі құндылықтары сақталып қалу үшін халықтың ана тіліндегі жазбаша және ауызша әдебиеттерді оқытуды дамыту тоқтап қалмауы қажет.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Ахманова О.С. лингвистикалық терминдер сөздігі. М.: КСРО орнитологиялық хабаршысы, 2004. 576 б.
2. Е. Береговская. М. Жастар жаргоны: қалыптасуы және жұмыс істеуі // сұрақтар тіл білімі, 1996. No 3. 32-41 бет.

3. Лингвистикалық терминдердің сөздігі. Басылым. 5-ші, орындалды. және қосымша. Назран: "Пилигрим" ЖШС, 2010. 486 Б.
4. Д. Розенталь. Е., Теленкова М. А. Лингвистикалық терминдердің сөздік-анықтамалығы: Нұсқаулық, мұғалім үшін. 3-ші басылым.. және қосымша: білім, 1985. 399 Б. 5. Macmillan Dictionary Blog
5. Коноплева Ю. В., Пинягин Ю. Н. американдық жаргон: семантикалық тартымдылықтың құрылымы мен аймақтары // ұлттық менталитет және тілдік тұлға. Пермь: Ред. - басылым. бөлім. Пермь. мемлекет ун-та, 2002. 45-53 бет.
6. Прохоров А. М. Кеңестік энциклопедиялық сөздік. 3-ші басылым., изм. М.: Кеңес энциклопедиясы, 1984.
7. Partridge E. Slang Today and Yesterday. 4th ed. London: Routledge & Kegan Paul Ltd., 1972.
8. Мысалдар келесі сөздіктерден алынған:
 - 1) Geddie W. Chambers's Twentieth Century Dictionary, London, 1959;
 - 2) Burchfield R.W. The Oxford Dictionary of English Etymology, Oxford, 1982.
 - 3) Partridge E. A Dictionary of Slang and Unconventional English. 7th edition. New York, 1970

УДК 811.11-112

Анализ культурного и исторического значения личных имен в английской фразеологии

Шайхлесова Мадина Оронбаевна

madina06.11@mail.ru

Студент Филологического факультета, кафедра Иностранной филологии ЕНУ им.

Л.Н.Гумилева, Астана, Казахстан

Научный руководитель – Г.К.Исмагулова

Фразеология — это раздел лингвистики, изучающий фразеологические единицы, то есть устойчивые словосочетания, выражения, обороты, которые имеют определенный смысл, но не могут быть поняты на основе значения отдельных слов, из которых они состоят. [1] Фразеологические единицы часто связаны с культурными, историческими, социальными или религиозными контекстами и имеют устойчивую форму. Например, "бить баклуши", "брать с потолка", "брать в тиски" — все это фразеологические единицы, которые имеют свой уникальный смысл и используются в разговорной речи.

Английская фразеология включает в себя множество выражений, которые используются в разговорной и письменной речи на английском языке. Они могут быть трудными для понимания, если не знать их значение и контекст использования. Некоторые из наиболее распространенных фразеологических выражений на английском языке включают в себя: "Break a leg" — это удачное пожелание, которое говорят перед выступлением или представлением. Оно означает "Желаю удачи!". "A piece of cake" — это выражение, которое означает, что что-то очень легко.

Личные имена в английской фразеологии могут иметь культурно-историческое значение, поскольку многие из них связаны с историческими событиями, литературными персонажами, мифами или легендами.[2] Таким образом, личные имена в английской фразеологии могут иметь культурно-историческое значение и отражать определенные культурные или литературные традиции.

Личные имена в английской фразеологии имеют важное культурное и историческое значение. Они могут отражать различные аспекты общественной жизни, такие как исторические события, литературные произведения, религиозные обряды, культурные традиции и национальные символы.